

PROTECCIÓ I FOMENT DE L'ARANÈS, CRÒNICA D'UNA ACCIÓ INSTITUCIONAL DES DE CATALUNYA

Xavier MORAL AJADO

Cap de l'Àrea de foment de l'occità i la llengua de signes catalana
Direcció General de Política Lingüística

L'abordatge de l'occità des de Catalunya es caracteritza per haver de tenir en compte dues realitats sociolingüístiques i històriques d'una mateixa llengua. D'una banda, la realitat de la Vall d'Aran, i, d'una altra, la del conjunt de l'espai occità, majoritàriament en territori sota administració francesa. L'estat de la llengua, el seu ús, reconeixement i prestigi difereixen molt en un o altre territori, tot i formar part del mateix domini lingüístic.

Aquesta dualitat també es fa present en l'occitanisme a Catalunya. D'una banda, la mirada idealitzada del conjunt de l'espai històric occità i, d'una altra, la mirada que es centra en una part d'aquest domini, l'Aran. Parlar d'occità a Catalunya vol dir referir-se tant a la singularitat de l'aranès com també al conjunt de la llengua occitana, amb tota la seva diversitat de parlars.

D'ençà dels temps de la Renaixença, a Catalunya de seguida hi va haver una mirada cap al nord del Pirineu i de les Corberes, que descobria l'aparició de la gran obra literària de Frederic Mistral i el moviment del felibritge coetani. També des de terres occitanes es correspondria amb interès pel moviment literari català i s'establirien notables relacions entre figures importants de tots dos moviments.

El felibritge iniciat per set poetes provençals a Font Segunha,¹ amb Mistral com a referent, despertaria a Catalunya més que una simpatia intel·lectual. Es revelaria com un corrent influent que proposava una restauració d'un espai lingüístic i cultural comú entre occitans francesos i catalans, capaç d'atraure l'atenció de molts intel·lectuals i polítics catalans. Víctor Balaguer, Jacint Verdaguer, Joan Maragall, J. V. Foix, Pere Coromines, Pompeu Fabra, Ventura Gassol, Josep Carbonell..., serien noms d'entre molts que, en un moment o un altre, van participar en una idea panoccitana o occitano-romànica o es van sentir atrets per aquesta, un miratge que August Rafanell ha anomenat *il·lusió occitana*.²

1. Al mas de Font Segunha, prop d'Avinhon (Provença), és troben set poetes provençals. Frederic Mistral, Teodor Aubanèl, Josèp Romanilha, Ansèume Matièu, Pau Gièra, Anfòs Tavan i Joan Brunet, el 21 de maig del 1854, i funden el moviment del Felibritge.

2. Per a conèixer l'abast d'aquesta història occitanista a Catalunya i la seva incidència en el catalanisme polític i cultural, vegeu Rafanell, August (2006): *La il·lusió occitana*. Barcelona: Quaderns Crema, p. 145.

Tot i això, aquest occitanisme ha influït sobre l'imaginari mític i simbòlic catalanista, també al segle xx, fins als anys trenta, i també posteriorment, amb epígons com Josep M. Batista i Roca, Jordi Ventura o Enric Garriga-Trullols, entre d'altres, i influirà encara en el debat de l'estatut d'autonomia de 2006, que establiria l'occità, llengua pròpia de l'Aran, com a oficial a Catalunya. Però aquest occitanisme prenia com a referència un espai occità idealitzat en el qual l'aranès, la realitat occitana de Catalunya, no semblava encaixar. De fet, occitanisme i aranesisme no es van trobar fins el restabliment de la Generalitat de Catalunya el 1979, quan, amb paraules de Rafanell, la força de la realitat acaba imposant-se a la de l'autoengany.³

Serà aquest realisme el que portarà al reconeixement d'aquell occità parlat a Catalunya, a l'Aran, i a la seva protecció i foment per preservar un occità local viu, igualment digne que qualsevol altre parlar, expressió de la mil·lenària llengua i la cultura occitana al nostre país.

Amb l'Estatut de 1979, serà quan per primer cop es parlarà en un text legal de la llengua de l'Aran. L'ordre dels termes en l'occitanisme català anteriorment prodigat canviava. La mirada, ara, es focalitzarà en l'aranès, cosa que ens permet recordar, *a sensu contrario*, que ni l'Aran ni l'aranès van ser objecte de cap reconeixement en l'Estatut de 1931. Aquest fet no deixa de ser en part sorprenent quan es dona la circumstància que en l'elaboració del també anomenat Estatut de Núria hi va intervenir, com un dels diputats ponents, l'escriptor i polític Pere Coromines i Muntanya, prohoms i intel·lectual de l'època de coneguts posicionaments occitanistes, que havia estiujejat a la Vall d'Aran des del 1924 amb tota la seva família.⁴ De fet, l'aranès tampoc sembla que fos objecte d'interès per part d'altres occitanistes de l'època com Josep Carbonell, artífex d'una intensa agenda occitanista als anys vint i trenta a Catalunya, que va portar Loïs Alibèrt en més d'una ocasió a Barcelona i amb el qual col·laborarien per a la publicació d'*Oc, revista de la renaixença dels païses d'oc. Auvernya, Gasconha, Lemosin, Lengadoc, Provença, Catalonha, Valencia, Balears* o de la seva *Gramàtica Occitana*.⁵ En la pretensió de bastir un model ideal de llengua comuna per a tots els territoris de parla catalana i occitana, la qüestió aranesa és pràcticament absent.

L'Aran és l'únic territori de Catalunya emplaçat en el vessant nord del Pirineu, orientat cap a l'Atlàntic amb 633 km² i trenta-tres pobles, que s'agrupen en nou municipis, i en sis terçons, divisió històrica pròpia de l'Aran.

3. Vegeu *La Il·lusió Occitana* d'August Rafanell (nota 2).

4. Pere Coromines i Muntanya estiujejava des de 1924 amb tota la família a la Vall d'Aran. També, doncs, el seu fill Joan Coromines, que va redactar la tesi doctoral *Vocabulario aranès*, publicada el 1931.

5. *Oc* era una revista bimestral publicada els anys trenta del segle xx per la Societat d'Estudis Occitans, de la qual era secretari Loïs Alibèrt. La revista també es difonia a Catalunya, on es venia a la llibreria Catalònia de Barcelona. En la seva edició participaven intel·lectuals catalans i en les seves planes també s'hi van anar publicant capítols de la futura *Gramàtica occitana segon los parlars lengadocians*, de Loïs Alibèrt, editada a Barcelona el 1935, i reeditada després el mateix any a Tolosa de Lengadòc.

La vinculació de l'Aran amb Catalunya d'ençà del Tractat d'Emparança de 1130, que es consolida amb l'atorgament d'*Era Querimònia* el 1313,⁶ per Jaume II d'Aragó, permet a l'Aran evitar les vicissituds històriques de la resta de territoris de parla occitana, majoritàriament sota administració francesa, que es veurien sotmesos a una política de desprestigi i prohibicions a partir de l'edicte de Villers-Cotterêts de 1539, del rei Francesc 1er, el qual prohibia l'ús en els escrits judicials i a l'administració de qualsevol llengua que no fos el *vulgare françois*. Disposar d'unes institucions pròpies fins al 1834 va permetre mantenir un ús secular continuat de la llengua pròpia a l'Aran.

La recuperació de la Generalitat catalana amb l'estatut de 1979 obrirà també la porta a quaranta anys de polítiques de suport a l'aranès des de Catalunya. Una acció que s'articularà des del primer moment sobre la consideració de la realitat pròpia de l'occità a Catalunya, l'aranès, i també del conjunt de l'espai occità. Preservar l'especificitat aranesa i posar-la en relació amb el seu context històric i cultural occità. Una acció que, en aquest article, ressenyem pel que fa a les principals fites produïdes en aquests darrers quaranta anys.

LES BASES PER A LA PROTECCIÓ I SUPORT A L'ARANÈS

El 1979, l'Estatut d'Autonomia reconeix oficialment l'aranès per primer cop. Ho fa en l'article 3.4: «La parla aranesa de la Vall d'Aran serà objecte d'ensenyament i d'especial respecte i protecció».⁷

Des del mateix restabliment, la Generalitat de Catalunya va treballar per desenvolupar una acció de protecció i recuperació de l'aranès. Calia, però, disposar de dos elements fonamentals, una norma jurídica i una normativa lingüística. D'una banda, el marc legal que habilités l'Administració per al desenvolupament de l'impuls institucional, el foment de l'aranès, el seu aprenentatge i inclusió en l'ensenyament, regular els drets lingüístics, l'ús de l'aranès, i la validesa dels documents i actuacions fetes en aranès. D'altra banda, calia una norma lingüística per a l'aranès, fins aleshores escrit amb ortografies diferents, des d'una ortografia catalanitzant com la que va fer servir Joan Coromines,⁸ fins a una ortografia castellanitzant com la que emprava Casimiro Ademà en el seu *Estu-*

6. *Era Querimònia* és el document jurídic pel qual el rei Jaume II reconeixia els privilegis dels habitants de l'Aran, base del dret històric propi aranès, a canvi de protecció i el pagament d'un tribut.

7. En el debat estatutari es va proposar una esmena que establia directament l'oficialitat de l'aranès a l'Aran, amb una redacció alternativa de l'article 3.4, però aquesta no va prosperar. Vegeu l'article de Xavier Lamuela, «Política lingüística a la Vall d'Aran: les regles del joc», dins *Revista de Llengua i Dret*, Núm. 3, abril de 1984, p. 59-64.

8. Coromines, Joan (1931): *Vocabulario aranés. Tesis doctoral*. Barcelona: Imprenta de la Casa de la Caridad. En el deixant d'aquesta obra de joventut escrigué molts anys després *El parlar de la Vall d'Aran. Gramàtica, diccionari i estudis lexicals sobre el gascó*. Barcelona: Curial Edicions catalanes, 1990.

dio sobre el dialecto aranès,⁹ passant per una ortografia propera a la norma felibrenca, i doncs, de tipus fonetista i en part afrancesada, com la que havien emprat escriptors aranesos com Jusèp Condó, de qui encara s'editava el 1981 la seva prou coneguda *Era Isla des diamants, en gascoun dera Bal d'Aran*.¹⁰

Ambdues qüestions es tractaran en el mateix període. El 1981, el Parlament de Catalunya començava els debats del que serà la primera Llei de Normalització Lingüística de Catalunya de 1983.¹¹ Aquesta Llei preveia un títol específic, el cinquè, a la normalització de l'ús de l'aranès. De fet aquest títol constava de només un article (el 28), amb sis apartats. El sisè, o article 28.6, disposava que «qualsevol reglamentació sobre l'ús lingüístic consegüent a aquesta Llei ha de tenir en compte l'ús de l'aranès a la Vall d'Aran». Aquest article convertia la mateixa Llei en llei de normalització també de l'aranès. El 1983, doncs, s'estableix oficialment un ús de l'occità de l'Aran.

Pel que fa la qüestió ortogràfica, el 1982, l'aleshores directora general de Política Lingüística Aina Moll crea una comissió per elaborar les que seran les *Nòrmes ortogràfiques der aranès*, que s'oficialitzaran el 1983.¹² L'elaboració de les *Nòrmes* va ser un repte, com la mateixa composició de la comissió,¹³ que dona compte de la complexa dualitat amb què des de l'inici s'ha actuat en el tractament de l'aranès. El prefaci d'Aina Moll en la primera edició provisional de les *Nòrmes*, el 1982, reflecteix aquesta complexitat, i aquestes *Nòrmes* constitueixen un dels primers textos en aranès publicats per la Generalitat:

Ei per acró que cau disposar d'ua normativa ortogràfica científicament vàlida e adaptada as besonhs des parlants, que, gràcies ara escola, arribe a toti es aranesi.

Com, encara qu'existís ua documentacion escrita considerable, no i a ua ortografia fixada (que non existie tapòc en catalan prumer que i aguesse es nòrmes ortogràfiques de Pompeu Fabra, at despriet dera rica tradicion de catalan escrit qu'auiem), era Generalitat encarguec a ua comission formada per professors universitaris, mestres e escriptors, que cultiven o que coneishen er aranès o d'outes varietats dera madeisha lengua, eth treball

9. Ademà, Casimiro (1966): *Estudio sobre el dialecto aranès*. Barcelona: Editorial Occitania. N'hi va haver una segona edició el 1966 on l'autor, tot i reconèixer que seria desitjable l'ús d'una ortografia pròpiament occitana, optà per mantenir l'emprada en la primera edició, que ell anomena *ortografia tradicional*.

10. Condó Sambeat, Jusèp (1981): *Era Isla des diamants*. Saint Giron: Bibliouteco dera Scolo deras Pirinèos.

11. Llei 7/1983, de 18 d'abril, de Normalització Lingüística de Catalunya. El text inicial de la proposició de Llei es va publicar al Butlletí del Parlament el 6 de juliol de 1981 (BOPC, núm. 36).

12. Decret 57/1983, de 14 de gener, pel qual s'adopten les normes ortogràfiques de l'aranès (DOG núm. 312, de 163 de març de 1983).

13. Van integrar la comissió: Casimiro Ademà (advocat, autor d'una gramàtica aranesa), Antoni M. Badia i Margarit (lingüista, rector de la UB), Pèire Bec (filòleg, professor a la Universitat de Peitieu), Pilar Busquets (escriptora aranesa), Miquèu Grosclaude (filòsof i lingüista especialitzat en gascó), Xavier Lamuela (lingüista, professor a la UAB) Isidor Mari (lingüista), Aina Moll (lingüista), Josep M. Pujol (lingüista, professor de la UB a Tarragona), M. Elvira Riu (mestra, directora de Terra Aranesa), Jacme Taupiac (lingüista, especialista en gascó) i Frederic Vergés (mestre, especialitzat en l'estudi de l'aranès).

d'establir ua normativa ortogràfica que, ensenhada as mainatges aranesi, les dèsse era capacitat d'expressà-se ena sua forma lingüística pròpia en tot hè-se a entèner des que, ath delà dera frontera, parlen era madeisha lengua.

Les *Nòrmes* recuperen i estableixen la grafia clàssica occitana per a l'aranès. Es reconeixia i s'oficialitzava, doncs, l'occitanitat de l'aranès. La grafia clàssica, també coneguda com a grafia alibertina, serà l'element visible de connexió amb la resta de parlars occitans. Una grafia que, encara avui, actua com a element identificatiu d'unitat de la llengua occitana. Recuperada per Loïs Alibèrt en la seva *Gramatica* de 1935, va ser adoptada a partir de 1945 pel nou Institut d'Estudis Occitans (IEO) sorgit en la postguerra en relleu de l'antiga Societat d'Estudis Occitans. La grafia clàssica s'adaptarà als diversos dialectes occitans, com el gascò, gràcies principalment a Pèire Bec, i serà practicada i difosa per occitanistes de relleu com Miquèu Grosclaude i Jacme Taupiac. Tres persones que van integrar la comissió de les *Nòrmes* impulsada per Aina Moll.

LES PRIMERES ACCIONS PER L'ARANÈS A L'ARAN

Establerts els instruments jurídics i lingüistics bàsics, l'acció de foment i normalització de l'aranès podia començar a caminar. En un primer període, aquesta acció serà impulsada pel govern català, ja que la recuperació del *Conselh Generau d'Aran* no es produirà fins 1991, quan assumeix les competències de normalització lingüística a l'Aran, d'acord amb la llei de règim especial de la Vall d'Aran de 1990 (Llei 16/1990, de 13 de juliol).¹⁴

El 1984 es produeix la introducció de l'ensenyament regular de l'aranès a les escoles. Va ser un gran pas respecte de la situació anterior, en què, des del 1978, s'havien començat a impartir classes de manera voluntària. El 1985 s'imparteixen ja dues hores setmanals en tot l'ensenyament obligatori. L'aranès seguirà una evolució progressiva per esdevenir també llengua vehicular en l'ensenyament primari obligatori en els centres a l'Aran.

El 1985 es realitza el primer estudi sociolingüístic sobre l'aranès com a instrument per a la planificació lingüística. Calia conèixer l'estat de la llengua. El 1985 la Generalitat encarregava el primer estudi sociolingüístic de l'Aran, dut a terme per Teresa Climent, els resultats del qual es publicarien el 1986 amb el títol de *Realitat lingüística a la Val d'Aran*.¹⁵ Aleshores l'Aran comptava amb una població d'unes 6.000 persones. Les dades recollides apuntaven com a principals indicadors que un 83 % de la població decla-

14. L'article 20.2, de la Llei de règim especial va establir la competència del Conselh Generau, a l'Aran, en matèria de normalització de la llengua (foment, difusió, ensenyament) en els termes següents: «competència plena en tot allò que fa referència al foment i l'ensenyament de l'aranès i de la seva cultura, d'acord amb les normes de caràcter general vigents a tot Catalunya en el camp de la política lingüística i educativa». Aquesta competència continua en l'actualitat amb la nova Llei de règim especial d'Aran de 2015 (Llei 1/2015, de 5 de febrer).

15. Climent, Teresa (1986): *Realitat Lingüística a la Val d'Aran*. Sèrie monografes, núm. 2. Barcelona: Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana, Departament de Cultura.

rava saber aranès, un 56 % manifestaven parlar-lo sempre, i només un 8,9 % declarava saber-lo escriure. En canvi, la valoració de la llengua pròpia presentava resultats força dispersos. Si un 84 % manifestava que li agradaria que a l'Aran es continués parlant aranès, només un 23 % considerava necessari que s'ensenyés a l'escola.

El 1987, comença a funcionar el *Centre de Normalizaci3n Lingüística dera Val d'Aran*. Amb pocs i limitats recursos emprèn una tasca d'elaboració i difusió dels primers materials per aprendre aranès, fins aleshores inexistents. Publica també un butlletí, *Toti*, per a la sensibilització ciutadana, de modestes proporcions i editat amb ciclostil. *Toti* va ser la primera publicació regular en aranès. El centre tindrà una trajectòria de pocs anys fins que les funcions de normalització van ser assumides directament per l'Oficina de Foment i Ensenyament de l'Aranès; ensenyament restablert pel *Conselh Generau d'Aran*, el 1991.

Efectivament, a partir del 1991 el govern aranès entra en funcionament i articula l'impuls institucional a l'Aran, amb l'organització de cursos d'aranès per a adults o concursos literaris i també publicacions de diversa índole, des d'obres literàries fins a materials didàctics. La primera edició del *Petit Diccionari aranès-castelhan-catalan-français*¹⁶ de Frederic Vergés seria un exemple d'aquesta època. També assumeix funcions d'assessorament lingüístic i suport a traduccions o l'organització, junt amb la Universitat de Lleida, de les *Jornades universitàries occitanocatalanes*, que es duïen a terme al llarg d'una setmana el mes de juliol. De les *Jornades occitanocatalanes*, se'n realitzaran set edicions, de 1998 a 2004.

En aquest període, però, la Generalitat gestiona a l'Aran serveis amb una incidència important per a la llengua, l'educació, que ja s'ha esmentat, i també la seguretat (policia) i els mitjans de comunicació públics (TV3 i Catalunya Ràdio).

El 1988 té lloc la primera emissió en aranès de Catalunya Ràdio, el dissabte 26 de març de 1988, i el 1996 s'inaugurarien els estudis de la delegació de Catalunya Ràdio a l'Aran, a Vielha, que permetrien una programació estable en aranès, amb l'emissió habitual de notícies, tertúlies, música, concursos i altres espais, a Catalunya Ràdio i Catalunya Informació. L'equip que inicia les emissions estava integrat per Lissa Escala, José Badia i José Antonio Bruna, pioners de la ràdio en aranès amb el programa *Meddia aranès*. La Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals trigaria encara a realitzar els primers programes de televisió en aranès. Seria el 1990 quan es va fer la primera desconexió dels informatius de TV3 per a la Vall d'Aran.¹⁷ Abans, el 1988, TVE havia iniciat el primer programa de televisió en aranès, *Era Lucana*.

16. Les primeres edicions d'aquest diccionari eren molt rudimentàries i sense dipòsit legal. Aquesta obra es troba actualment publicada amb una edició més acurada. Vegeu Vergés, Frederic (2009): *Petit diccionari castelhan – aranès (occitan) – catalan – francès*. Ed. Conselh Generau d'Aran.

17. Actualment, la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals emet unes 547 hores de continguts en aranès en directe, 493 hores de ràdio i 54 hores de televisió:

a) En ràdio, Catalunya Informació emet cada dia dues hores de programació en aranès en desconexió per al territori de l'Aran. Els programes *Eth maitin d'Aran* i *Catalonha Informacion en aranès* són les úniques emissions regulars de ràdio en occità a Catalunya. A més, l'emissora informativa de Catalunya Ràdio emet cada cap de setmana *Aran ath dia*, un espai breu en aranès per a tot el territori català sobre l'actualitat de l'Aran.

ACCIONS FORA DE L'ARAN

En aquest període, la política de suport a l'aranès a l'Aran per part de la Generalitat és presidida per una acció de suport al *Conselh Genrau d'Aran*, a través de convenis bilaterals per al finançament de les accions de normalització que promovia a través de la seva Oficina de Foment i Ensenyament de l'Aranès. Tot i això, també es tradueix en altres accions en favor de l'aranès, en el seu àmbit competencial. En ressenyem les més significatives.

El 1987 es comencen a publicar també en aranès totes les disposicions de la Generalitat (decrets, ordres, resolucions, etc.) que afecten específicament l'Aran. Aquesta obligació s'estableix amb el Decret 107/1987, de 13 de març, sobre l'ús de les llengües oficials de Catalunya.¹⁸

El 1989 s'inclou l'aranès en les línies d'ajut a la producció editorial del Departament de Cultura, coneguda com el suport genèric.¹⁹ Aquest suport preveia l'adquisició d'entre 100 i 200 exemplars. Cal remarcar que la mateixa regulació especificava que les obres havien d'estar redactades segons les *Nòrmes ortogràfiques der aranès* adoptades el 1983.

El 1996, Política Lingüística encarrega un nou estudi sobre l'estat de l'aranès, a partir de dades recollides en els censos de població dels anys 1991 i 1996. Aquest estudi formava part del *Mapa sociolingüístic de Catalunya* de 1996, però es publicaria poc després, el 2000, com a separata, *Eth coneishement der aranès ena Val d'Aran*.²⁰ L'estudi va ser realitzat per Francesc X. Vila, i va ser presentat en les jornades occitanocatalanes del juliol d'aquell any a l'Aran.

El 1998, s'aprova la nova Llei de Política Lingüística (Llei 1/1998, de 7 de gener), que de manera més explícita reconeix l'aranès com a «varietat de la llengua occitana pròpia de la Vall d'Aran». Com en la Llei precedent de 1983, també aquesta funcionarà com a llei de referència per a l'aranès,²¹ fins a la promulgació de la futura Llei de l'occità del 2010, que en prendrà el relleu en un nou marc d'oficialitat de l'occità a Catalunya. També el 1998, Política Lingüística inclou en el seu suport a l'edició anual de la Universitat Catalana d'Estiu l'organització de cursos introductoris a la llengua i la literatura occitanes, acció que es manté fins avui.

b) Pel que fa a la televisió, s'emet en aranès la *Roda informativa* del canal 3/24, de dilluns a divendres, per a tot Catalunya, i el *Telenotícies comarques a la Val d'Aran*, en desconexió només per a l'Aran els divendres. També ofereix l'accés a continguts televisius per internet, a través de la plataforma TV3 a la carta, on es troben també disponibles els programes *Mà de contes* i *Pirineus des de l'aire*.

18. L'article 16 del Decret 107/1987 diu literalment: «Les disposicions de l'Administració de la Generalitat d'obligada publicació ho seran en les dues llengües oficials. Qualsevol disposició de la Generalitat que afecti específicament la Vall d'Aran serà publicada també en aranès». Decret publicat al DOGC 827, de 10 d'abril.

19. Ordre de 13 de desembre de 1989, publicada al DOGC 1233, del 21 de desembre de 1989.

20. Vila i Moreno, Francesc X. (2000): *Eth coneishement der aranès ena Val d'Aran. Anàlisi sociolingüística dera enquesta oficiau de població 1996*. Barcelona: Departament de Cultura.

21. L'article 7 de la Llei 1/1998 feia aplicable a l'aranès a l'Aran els preceptes de la mateixa Llei. Aquest cop, però, s'hi afegirà una salvaguarda referida a allò que no disposés la Llei de 1990 de règim especial d'Aran, i les competències del *Conselh Genrau*.

El 2002 s'estableix amb caràcter general el requisit d'acreditar el coneixement de l'aranès per a l'accés a llocs de treball de les administracions públiques a Catalunya, especialment en places situades a l'Aran.²² Abans, des de 1987, aquest coneixement només podia ser requerit si la definició del perfil i funcions de cada lloc de treball ho preveia.²³

El 2003, els estudis sociolingüístics de Política Lingüística passen a tenir dimensió i caràcter d'operació estadística, l'Enquesta d'usos lingüístics de la població (EULP), que es realitza cada cinc anys, junt amb l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT). La primera enquesta de 2003 va incloure ja un tractament específic de l'aranès. I aquell mateix any, el Museu d'Història de Catalunya produïa l'exposició de gran format *Càtars i trobadors*, com a cloenda de l'*Eurocongrés 2000*, congrés sobre les relacions històriques entre els pobles de llengua catalana i occitana. Aquesta exposició va ser itinerant set anys per diverses ciutats fins al 2010.

El 2005 es crea, a la Universitat de Lleida, la Càtedra d'Estudis Occitans, amb l'objectiu de vehicular les qüestions relatives a la llengua i la filologia occitanes. La creació de la càtedra resulta de la consolidació de la docència i recerca en llengua i literatura occitanes que s'havia iniciat ja els anys vuitanta en aquella Universitat. La Càtedra té un paper clau en les relacions amb universitats de l'espai occità. L'impuls del Grau d'Estudis Catalans i Occitans d'ençà de 2008, amb vincles i intercanvis amb la Universitat de Tolosa actualment, o l'organització de l'onzè congrés de l'*Associació Internacional d'Estudis Occitans* el 2014, en són uns clars exponents. Per això, i atès que la Universitat de Lleida té en el seu àmbit administratiu el territori occità de l'Aran, és la universitat de referència a Catalunya en temàtica aranesa i occitana en general.

L'ACCIÓ INSTITUCIONAL A PARTIR DE 2006

L'Estatut de 2006 comporta uns canvis importants en favor de l'aranès, de manera que el foment de l'aranès no es circumscriu i es limita a l'Aran. El nou marc normatiu comportarà dos àmbits competencials i d'actuació, segons que aquesta es produeixi dins o fora de l'Aran.²⁴ Aquests àmbits s'establiran amb la Llei 35/2010, d'1 d'octubre, de l'occità anomenat aranès a l'Aran, i seran complementats amb la nova Llei 1/2015, de 5 de febrer, de règim especial d'Aran, i el Decret 12/2014, de 21 de gener, pel qual l'Institut d'Estudis Aranesi esdevé acadèmia i exerceix l'autoritat lingüística de l'aranès.

22. Decret 161/2002, d'11 de juny, sobre l'acreditació del coneixement del català i l'aranès en els processos de selecció de personal i de provisió de llocs de treball de les administracions públiques de Catalunya I (DOGC núm. 3660, de 19.06.2002).

23. La incorporació del requisit o mèrit de coneixement de l'aranès depenia del perfil i definició de cada plaça de la Generalitat a l'Aran que es convocava, d'acord amb els Decrets 65/1987, de 15 de gener, i el 123/1997, de 13 de maig, establien el Reglament general de provisió de llocs de treball i promoció professional dels funcionaris de l'Administració de la Generalitat de Catalunya.

24. Sobre l'evolució del marc legal i les seves conseqüències, vegeu Moral, Xavier (2017): «La protecció legal de l'occità aranès», *Estudis Romànics*, vol. 39. Barcelona.

En el nou marc, la Generalitat adquireix un paper actiu i rellevant. A més d'assumir el suport al govern aranès per a iniciatives al territori d'Aran, l'oficialitat de l'aranès adquireix un caràcter extraterritorial, a tot Catalunya, que passa a ser un nou àmbit de difusió. També ha d'actuar a nivell internacional i, especialment, pel que fa a les relacions amb l'espai cultural occità, que esdevé una referència a tenir en compte en les polítiques de suport a l'aranès. La creació de l'Institut d'Estudis Aranesi, i les seves dues seccions, aranesa i estàndard, en són un exemple clar. L'actuació del govern català es reconfigura en aquesta nova etapa i es caracteritza de nou per aquesta doble consideració de l'occità aranès i de l'occità general. En ressenyem les actuacions rellevants que han marcat aquesta nova etapa de foment de l'occità a Catalunya.

El Programa Occitan en Catalonha

El 2007, es produeix la primera acció per donar compliment a la nova oficialitat de l'occità establerta en l'Estatut de 2006, es crea el *Programa Occitan en Catalonha*. Aquest programa tindria una durada inicial de tres anys²⁵ i s'enquadrava en l'aleshores Secretaria de Política Lingüística. La missió principal era assegurar el desplegament adequat de la nova condició de llengua oficial de l'occità, però també encetar un programa de difusió de l'occità a Catalunya, i promoure l'aranès al si de l'Administració pública, fora de l'Aran. L'acció del Programa es va desenvolupar a partir de tres eixos:

- a) Crear instruments per facilitar l'ús de l'occità i posar-los a l'abast de la ciutadania, definir necessitats d'ús i de formació en aranès a les administracions catalanes i organitzar el suport a les tasques de traducció entre l'occità aranès i l'occità referencial i el català i el castellà.
- b) Impulsar els treballs d'estudi i preparació del projecte de llei de l'occità del govern, que donarà lloc a la futura Llei 35/2010.
- c) Impulsar accions de difusió adreçades al conjunt de Catalunya, amb un programa de publicacions i suport a cursos d'occità aranès i d'occità referencial.

La Comissió de lingüistes i el traductor automàtic occità

El 2007 es crea una Comissió de lingüistes per assessorar el govern en els usos de l'occità a Catalunya i l'establiment de criteris lingüístics. La necessitat d'aquesta comissió es devia al fet que en el domini lingüístic occità no existia cap institució oficial que exercís funcions d'autoritat lingüística, ni tampoc cap entitat admesa, de facto, com a referència en l'àmbit de la codificació de l'occità pel conjunt de la comunitat lingüística.²⁶

25. El Programa es va prorrogar el 2010 per dos anys més i després va ser substituït el 2010 per un nou Programa de desplegament de la Llei 35/2010, de dos anys de durada més, fins el 2014.

26. Actualment continua no havent-hi cap institució acadèmica oficial que pugui exercir aquestes funcions en el conjunt del domini lingüístic occità. Sí han aparegut entitats de caràcter associatiu amb suport institucional que, de facto, funcionen com a referència per a la regulació lingüística, com és el cas de *Lo Congrès Permanent de la Lenga Occitana*, constituït el 2011.

La Comissió va estar formada per lingüistes de gairebé tot l'espai occità. Hi havia representants de Llenguadoc-Rosselló (Domergue Sumien i Claudi Balaguer), de Miègjorn-Pirenèus (Patrici Pojada i Patric Sauzet), d'Aquitània (Alain Viaut i Maurici Romieu), de Ròse-Aups (Joan Claudi Rixte i Joan Claudi Forêt), del Piemont (Dario Anghilante i Rosella Pellerino) i de l'Aran (Miquèu Segalàs i Jèp de Montoya). A més, en la Comissió hi havia també dos representants de l'Institut d'Estudis Occitans (IEO; Jacme Taupiac i Ives Lavalada).

El professor Aitor Carrera, de la Universitat de Lleida, en va dirigir els treballs, que es van centrar en la fixació d'un corpus textual que havia de servir de base per a la confecció del traductor automàtic occità-català-castellà, que va entrar en funcionament el març de 2008.²⁷ Aquest traductor automàtic ha estat el primer d'aquestes característiques en la història de la llengua occitana, i permet treballar amb dues varietats occitanes, l'aranès i la general o occità referencial.²⁸

L'impuls de la Llei de l'occità a Catalunya

La principal activitat desenvolupada pel *Programa Occitan en Catalonha* va ser la preparació de l'avantprojecte de llei del govern per regular l'oficialitat i els usos i foment de l'occità a Catalunya, la Llei 35/2010 d'1 d'octubre, darrera llei que es va aprovar en la vuitena legislatura, just abans de la seva dissolució avançada.

Un cop més, la dualitat occità aranès i occità referencial es manifesta en la Llei aprovada, des del seu mateix títol de *l'occità, aranès a l'Aran*. El termes occità i aranès s'aniran alternant en l'articulat de manera ponderada. Occità en les referències generals a la llengua, aranès per a les disposicions més concretes. Occità, la llengua oficialitzada; aranès, la seva materialització en usos i circumstàncies i àmbits específics.²⁹

El Premi Robèrt Lafont

El 2010 es va crear el Premi Robèrt Lafont, com a guardó institucional de la Generalitat per reconèixer persones o entitats destacades en la defensa, projecció i promoció de l'occità, de qualsevol punt del domini lingüístic occità.

En la primera edició es va atorgar com una categoria dels premis Pompeu Fabra, però el 2011 adquireix entitat pròpia³⁰ amb convocatòria i regulació pròpia. S'atorga biennal-

27. Per a més detall dels treballs de la Comissió, vegeu Carrera Baiget, A. (2008, gener) «L'aportació de la Comissió Lingüística en el projecte del traductor automàtic entre el català i l'occità». *Llengua i ús. Revista tècnica de política lingüística*, núm. 43, p. 61-68.

28. El traductor automàtic es troba en el portal de llengua catalana, en la secció de recursos dins de l'apartat d'occità, <<http://traductor.gencat.cat/home.do?locale=ca>>, i se'n preveu un procés de revisió i millora.

29. Els usos que en la Llei 35/2010 es disposa que s'han de fer en aranès o en què l'aranès és reconegut explícitament, no exclouen la possibilitat d'ús d'altres variants de l'occità, com el referencial per part de l'Administració.

30. Ordre CLT/360/2011, de 2 de desembre, del premi Robèrt Lafont. (DOGC 6031 de 23 de desembre).

ment i s'ha concedit en cinc edicions: Pèire Bec (2010), Philip Gardy (2012), Jacme Taupiac (2014), Fundacion Musèu Etnologic dera Val d'Aran (2016) i Georg Kremnitz (2018).

La Mòstra de cinèma occitan

El 2008 neix a Lleida la *Mòstra de Cinèma Occitan*, amb la idea de comptar amb un certamen àudiovisual anual de suport a la difusió de l'occità a Catalunya, amb produccions cinematogràfiques que mostressin també totes les varietats de la llengua occitana.

La *Mòstra* creixerà i arribarà fins a 10 edicions i 32 localitats d'exhibició en els darrers anys. El 2011, Política Lingüística n'assumeix l'organització. Les sessions eren d'accés gratuït i es van programar un total de 61 pel·lícules, des del 2011 subtítulades en català gràcies a estudiants d'occità de la Universitat de Lleida.³¹ Malauradament, la *Mòstra* no va poder tenir continuïtat per la poca producció audiovisual anual disponible en occità.

El Consell de política lingüística de l'occità aranès

El 2012 es crea el Consell de política lingüística de l'occità aranès. Aquest és un organisme de coordinació entre els governs català i aranès, resultant de la Llei 35/2010. Integrat per vuit representants, quatre per cada administració, té la finalitat d'acordar les accions de regulació i de foment de l'occità a Catalunya i a l'exterior.

Entre els acords rellevants presos per aquest Consell, hi ha la conversió de l'Institut d'Estudis Aranesi com a entitat acadèmica i autoritat lingüística de l'occità a Catalunya, i també l'acord d'impulsar el dipòsit de la versió aranesa dels tractats de la Unió Europea, davant la Comissió Europea. Ambdues accions es van culminar el 2014.

L'Institut d'Estudis Aranesi,

La Llei 35/2010 disposava la conversió de l'Institut d'Estudis Aranesi, fins aleshores un ens autònom del govern aranès, com a corporació acadèmica independent de la llengua occitana a Catalunya. El procés de conversió va constar de dues fases: l'impuls i aprovació del decret que establiria la configuració i funcions del nou organisme regulador, que va culminar amb l'aprovació del Decret 12/2014, de 21 de gener,³² i el subse-

31. Les primeres edicions de la Mòstra de Cinèma Occitan van ser organitzades per la Coordinadora de Serveis Lingüístics de Lleida, una plataforma integrada per organismes públics i entitats del territori lleidatà que van ajuntar esforços en la seva organització. El creixement de la Mòstra va fer que la gestió es traspassés a la DGPL.

La totalitat de les pel·lícules programades en les diferents edicions de la Mòstra de Cinèma Occitan, amb una sinopsi i dades de direcció i edició, és consultable al portal de llengua catalana, en l'apartat occità: <https://llengua.gencat.cat/ca/occita/80_esdeveniments_notoris/mostra-cinema-occitan/>.

32. Decret 12/2014, de 21 de gener, pel qual s'atorga a l'Institut d'Estudis Aranesi el caràcter d'acadèmia i d'autoritat lingüística de l'occità, llengua pròpia a Era Val d'Aran i oficial a Catalunya. Publicat al DOGC 6546, de 23 de gener.

güent període de transició i constitució del nou Institut, que es va produir el juliol de 2015 a Vielha.

L'Institut d'Estudis Aranesi és l'única acadèmia catalana amb seu fora de Barcelona, a l'Aran. Consta de dues seccions: l'aranesa, amb vuit membres; i la secció estàndard o d'aconsellament sobre l'occità general, amb sis membres. L'Institut rep suport anual per al desenvolupament del seu programa d'activitats.

L'onzè congrés de l'Associacion Internacionala d'Estudis Occitans (AIEO)

El 2012 la Càtedra d'Estudis Occitans de la Universitat de Lleida va assumir l'organització de l'onzè congrés de l'AIEO, celebrat a Lleida el juny de 2014. Aquest congrés va tenir com a llengua oficial l'occità per primer cop en la història de l'entitat. També era el primer cop que es celebrava en un país on la llengua occitana és oficialment reconeguda.

En el congrés, hi van participar més de 200 congressistes, de més de 60 universitats d'arreu del món. Va ser, doncs, el de major participació en la història de l'occitanística internacional. La Direcció General de Política Lingüística va assumir la publicació de les actes, que van aparèixer el 2017, en la Biblioteca Tècnica de Política Lingüística, i son accessibles en línia.³³

Els tractats europeus en aranès i l'oficialitat euroregional de l'occità

El 2014, la Generalitat va impulsar dues iniciatives amb reconeixement de l'occità a escala europea. D'una banda, va dur a terme el dipòsit, davant de la Comissió Europea, de la versió occitana del tractat de la Unió Europea i del Tractat de Funcionament de la mateixa Unió que es va formalitzar el 13 d'agost. La versió dipositada va ser en aranès i havia estat elaborada pels serveis lingüístics del Parlament de Catalunya. D'altra banda, va impulsar la inclusió de l'occità com a llengua oficial de l'*Euroregió Pirineus Mediterrània*. El govern català va fer la proposta el febrer de 2014, que es va aprovar el 27 d'octubre d'aquell any en l'assemblea d'aquest organisme de cooperació interregional, que va modificar els seus Estatuts per incorporar l'occità com a llengua oficial al costat del català, del francès i del castellà.³⁴

Seguiment de l'estat de l'aranès

El 2003, es va realitzar la primera *Enquesta d'usos lingüístics de la població* (EULP). Posteriorment, i amb periodicitat quinquennal, se n'han realitzat altres; la darrera, el

33. *Occitània en Catalonha: de tempes novèls, de novèlas perspectives. Actes de l'onzen congrés de l'Associacion Internacionala d'Estudis Occitans*. Edició a cura d'Aitor Carrera i d'Isabel Grifoll. Biblioteca Tècnica de Política Lingüística, núm. 21. Barcelona, 2017. Enllaç de l'edició digital: <https://llengua.gencat.cat/ca/serveis/informacio_i_difusio/publicacions_en_linia/btpl_col/actes-xi-congres-aieo>.

34. Podeu accedir a la versió occitana dels Estatuts de l'Euroregió al seu web, a partir de l'enllaç següent: <http://www.euroregio.eu/sites/default/files/statuts_def_occitan.pdf>.

2018, de la qual es van publicar els resultats el 2019.³⁵ L'EULP compta amb una mostra i tractament específics per a l'aranès, amb més de 400 enquestes. Així, l'Aran és el territori de Catalunya amb una major mostra d'estudi. També és l'únic territori d'expressió occitana que compta amb dades sociolingüístiques seriadades i fiables.

Subvencions de foment de l'occità

El 2017 es crea una línia de subvencions de Política Lingüística, específica per a projectes de foment de l'occità, a Catalunya. Aquesta línia té caràcter anual. En les tres edicions convocades s'han subvencionat projectes: sis el 2017, sis també el 2018, i deu projectes el 2019. També el 2017, es va incorporar l'occità entre els objectius dels Ajuts Interlingua per a l'àmbit universitari, per a projectes de les mateixes universitats catalanes. Universitats com les de Lleida, Girona, Barcelona, Autònoma de Barcelona, Politècnica de Catalunya i Pompeu Fabra participen en aquesta línia d'ajuts.

Deduccions fiscals per a l'occità i el Cens d'entitats

El 2017, s'aproven bonificacions fiscals per donacions per al foment de l'occità, fetes a entitats o bé a l'Institut d'Estudis Aranès. Amb aquesta acció el Govern equiparava el tractament fiscal de l'occità amb el del català. Com a conseqüència, el 2018 es crea el cens d'entitats de foment de l'occità de la Direcció General de Política Lingüística,³⁶ similar al cens ja existent d'entitats de llengua catalana. La inclusió al Cens permet desgravar per donacions fetes a entitats que hi figuren.

L'exposició «Aranès, l'occità de Catalunya»

El 2019, quaranta anys després del primer reconeixement de l'aranès, la Direcció General de Política Lingüística va produir l'exposició «Aranès, l'occità de Catalunya», amb caràcter itinerant, com a instrument de suport d'activitats de difusió de la realitat lingüística occitana, de l'Aran.³⁷ L'exposició fa un breu recorregut per la història, característiques i vitalitat de l'aranès, que en fan una singularitat lingüística europea i també dins del domini occità. Presenta la història del reconeixement de l'aranès i l'espai humà i geogràfic en què es manifesta, com a expressió viva de la llengua occitana.

És la primera vegada que es feia una exposició sobre la llengua occitana de l'Aran. Inaugurada el 15 d'octubre a Barcelona, l'exposició s'ha exhibit a Lleida i Girona. Està

35. Els resultats de les diferents enquestes d'usos lingüístics de la població (EULP), com també d'altres estudis sociolingüístics realitzats per la Direcció General de Política Lingüística, que inclouen dades sobre l'estat de l'aranès, són tots consultables en línia en el portal web sobre llengua catalana: <https://llengua.gencat.cat/ca/serveis/informacio_i_diffusio/publicacions_en_linia/classific_temes/temes_dades_i_estudis>.

36. Ordre CLT/76/2018, d'11 de juny, del Cens d'entitats de foment de la llengua occitana. Publicada al DOGC 7646, de 20 de juny.

37. Els continguts i estructura de l'exposició són accessibles en línia en el portal de llengua catalana <<https://llengua.gencat.cat/ca/occita/exposicio-aranès-occita/>>.

també disponible en format d'enrotllables com a suport per a futures accions de difusió de l'aranès i del conjunt de la llengua occitana, prenent el relleu del paper de suport que havia tingut la Mòstra de Cinèma Occitan. En aquest format, l'exposició és també a la disposició d'entitats, ateneus, centres educatius, centres cívics, estudiosos, etc., que es vulguin acostar a la llengua occitana a partir de la realitat de l'aranès, l'occità de Catalunya.